

Maatwerk

DE TOEKOMST VAN HET MAATSCHAPPELIJK WERK

PROFILEREN EN POSITIONEREN

GESPREKSVOERING: HET HANDWERK VAN HET VAK

DE MAATSCHAPPELIJKE LADDER OP

Jongeren met een immigratiegeschiedenis staan op sociaaleconomische achterstand. Hun moeders vervullen een belangrijke rol in hun leven, en dat geldt ook voor de uitgebreide familie, vaak van vaderskant. Als moeders en andere familieleden met een opvoedrol meer begrijpen van hun belevingswereld, kunnen ze beter aansluiten. Daarmee kunnen jongeren hun achterstand inlopen en de maatschappelijke ladder hoger op.

DOOR SEWITA HAIDARY & CARL H.D. STEINMETZ

 25 procent van de jeugd in Nederland tussen 0-25 jaar is immigrant, aldus ZonMw in 2011. Een groot deel van hen groeit op in armoede en met achterstanden wat betreft taal, ontwikkeling en gezondheid. Ook hebben ze achterstanden wat betreft hun schoolprestaties. De uitval bij immigranten in 2011 is 5,3 procent en bij autochtone 2,6 procent, aldus het CBS (2012). Volgens het SCP (2012) was in het eerste kwartaal van 2012 ruim 15 procent van de jeugdige immigranten werkloos terwijl dat bij autochtone jongeren 5 procent was. Verder zegt het SCP dat immigranten uit de lagere en middenberoepen last hebben van discriminatie.

Hun problemen worden laat gesignaleerd in de jeugdzorg, het onderwijs, op de werkvloer en thuis, waardoor ze zich opstapelen en escaleren. Deze jongeren zijn dan ook in de zwaardere hulpverlening oververtegenwoordigd.

BETER AANSLUITEN

Hoewel immigranten dus tegen allerlei problemen aanlopen, bekommert de reguliere GGZ zich weinig om hen. Volgens Mens-Verhulst (2008) merken immigranten al bij de voordeur de ontoegankelijkheid van de GGZ-instellingen. Zij constateren bureaucratische processen, een gebrek aan herkenning en

afstandelijkheid. Bij de intake wordt weinig rekening gehouden met hun migratiegeschiedenis, ervaringen met uitsluiting en behoefte aan privacy. Dit maakt dat immigranten zich niet goed begrepen voelen. Het versterkt hun wantrouwen en hun overtuiging dat de instelling hen niet wil helpen. Vanuit de reguliere zorg worden jongeren met een immigrantenachtergrond vaak moeilijk bereikbaar genoemd. Ince & Van den Berg (2009) spreken juist over 'moeilijk bereikbare GGZ-instellingen'.

Expats & Immigrants (voorheen Stichting Allekleur) is een intraetnische ambulante GGZ-instelling in Amsterdam die probeert een brug te slaan tussen de reguliere GGZ en de immigrant. Jongeren krijgen er hulp bij hun stoornissen. Het gaat dan over tweede generatie Turkse en Marokkaanse jongeren. Na afloop zeggen zij dat ze baat hebben gehad bij de behandeling. Ze weten beter hoe zij zich thuis, bij hun familie en op school moeten gedragen. Ze geven ook aan wat er goed is aan de behandeling van Allekleur: namelijk aansluiten bij hun leefwereld (Haidary, 2012).

VIJF GENERATIES

Sewita Haidary interviewde voor haar afstudeerscriptie jongeren die in behandeling zijn geweest bij de Stichting Allekleur Zorg en vroeg zich af: 'hoe kan Allekleur beter aansluiten bij de verwachting en de belevingswereld van migrantenjongeren?'

(Haidary, 2012). De uitkomsten wijzen naar de prominente positie van moeders en grootfamilies in het leven van de jongeren, en de noodzaak om bij de behandeling meer in te spelen op de behoefte van jongeren aan kennis over de Islam.

Onder grootfamilies verstaan wij de familie van de vaders, in vier generaties (Steinmetz & Van den Berg, 2012). Hoewel de familie van de vader de afkomst bepaalt, besteden vaders zelf minder tijd met hun kinderen en zijn zij minder beschikbaar dan de moeders (Distelbrink e.a. 2012). Jongeren zijn sterk verbonden aan hun moeder, zo blijkt uit het onderzoek. Een van de jongeren zegt: 'Zij is mijn beste vriendin, zij is echt een sterke vrouw na wat zij allemaal heeft kunnen volhouden. Ik heb veel van haar geleerd. Ik ga nooit trouwen op een jonge leeftijd. Elke dag leer ik wat van haar. Ik zou haar voor geen andere moeder willen ruilen, zij is echt een sterke en lieve vrouw.'

MAKKELIJKER OPVOEDEN

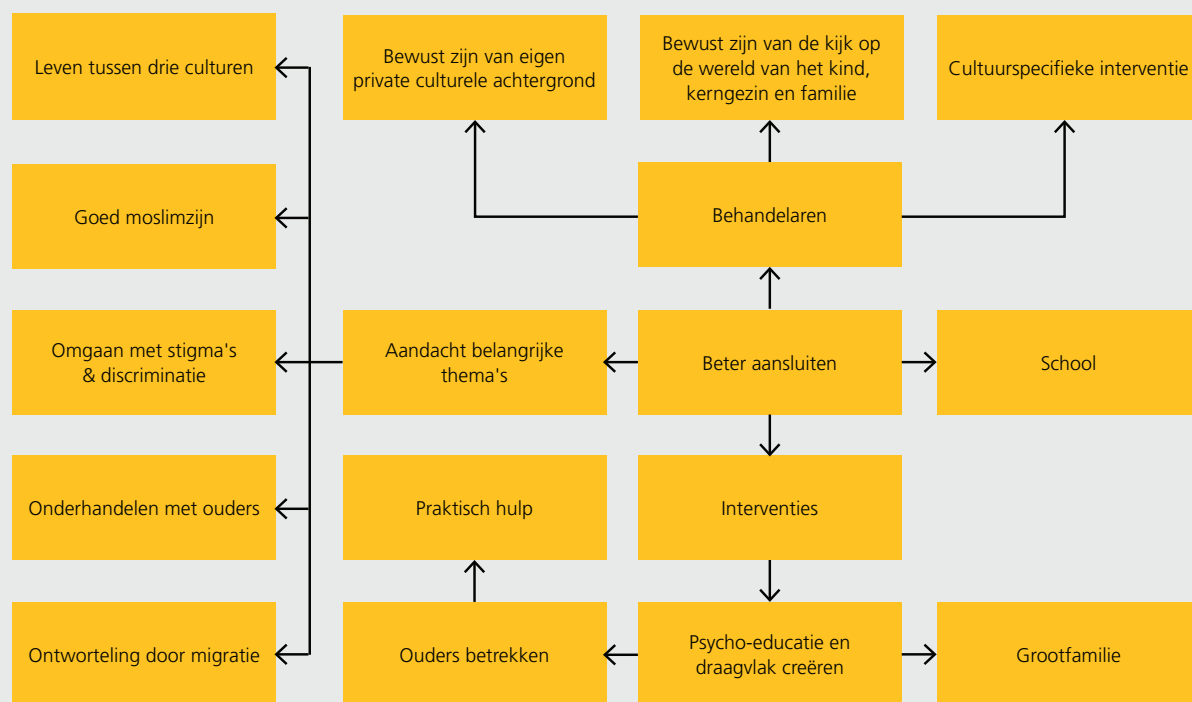
Hoe kunnen moeders en familieleden beter aansluiten bij de belevingswereld van hun opgroeiende kinderen? Uit het onderzoek blijkt dat zij daarvoor kennis nodig hebben over:

- Opvoeden en opgroeien in drie culturen: op school en vrijetijd, in het eigen kerngezin in Nederland met een mix van individualisme en collectivisme en met de familie in het land van herkomst en aankomst;

- Ontworteling door migratie (Akhtar, 1999);
- Hoe kinderen onderhandelen met ouders (Ketner, 2010);
- Goed moslim zijn (Ketner, 2010);
- Leren omgaan met uitsluiting en discriminatie (Ketner, 2010). Juist omdat ze deze kennis ontberen, verwachten ouders van hulpverleners aandacht voor vragen zoals: 'Hoe ga ik om met discriminatie?', 'Hoe voed ik mijn kind op tot een goed moslim?', 'Wat neem ik over van de Nederlandse cultuur?' en 'Hoe rijm ik dit met mijn eigen normen en waarden?' (Kalthoff, 2009). Met die praktijkkennis zou opvoeden hen makkelijker afgaan.

DILEMMA'S

Hoewel moeders van deze jongeren veel presteren als opvoeder, ontberen zij kennis over opvoeden van hun kinderen in drie culturen. Die kennis is er ook niet in de grootfamilie. Moeders kunnen niet terugvallen op hun grootfamilie terwijl zij daar wel van afhankelijk zijn voor het opvoeden en ondersteunen van hun kinderen. Hun grootfamilies voeden namelijk op volgens de opvoedprincipes van onderlinge psychologische en emotionele afhankelijkheid, waarbij gehoorzaamheid belangrijk is. In Nederland daarentegen staat juist autonomie en onafhankelijkheid centraal bij het opvoeden en opgroeien van kinderen. Leven tussen drie culturen is dan ook geen sinecure. Van jongeren vergt dat doorlopende aanpassingen om te schakelen tussen

Figuur 1 Beter aansluiten bij moeders, grootfamilies en jongeren

de familie, de school, het leven met vrienden en het leven in het gezin. Zo zegt een van de geïnterviewde jongeren: 'Ik zie wel dat mijn broertjes en zusjes er moeite mee hebben. Zij willen zich meer aanpassen aan de Nederlandse cultuur. Zij zijn wat jonger. Ik weet niet waarom het bij mij anders is gegaan. Mijn vader is wel wat meer Nederlands. Ik ben meer aan mijn moeder gehecht, zij is meer Marokkaans. Het kan ook door mij komen dat mijn broertjes en zusjes meer Nederlands zijn omdat ik altijd Nederlands met ze heb gepraat, terwijl met mij altijd Marokkaans werd gesproken door mijn ouders. Maar sowieso voel ik me meer thuis bij Marokkanen dan bij Nederlanders al heb ik daar meer vrijheid.'

VRAGEN OP ANTWOORDEN

Een ander belangrijk onderwerp waarover ouders en andere familie meer zou moeten weten om aan te sluiten bij de belevingswereld van jongeren, is het effect van migratie. Migratie brengt ontworteling en verlies met zich mee. Jongeren ervaren dat bij de zoektocht naar hun eigen identiteit. Een van hen zegt: 'Ik heb meer familie in Turkije, hier heb ik alleen de familie van m'n vader, van mijn moeders kant niet. Mijn moeder zou daarom in Turkije veel gelukkiger zijn, voor mij verandert er niet heel veel denk ik, alleen dat ik een betere band zou hebben met m'n familie. Ik voel me in Turkije wel thuis, maar ja voor even dan. Hier voelt het wel beter. Ik voel me thuis waar mijn moeder gelukkig is. Dan zou ik Turkije kiezen.'

Een onderdeel van hun zoektocht is hun relatie tot de Islam. Jongeren stellen veel vragen over het geloof waarop hun ouders vaak het antwoord niet weten. Tegelijkertijd maakt de Islam deel uit van hun etnische identiteit. Zo zegt een geïnterviewde: 'Je blijft veel vragen hebben, waarom mag dit niet, waarom zijn mannen en vrouwen niet gelijk? Ik bedoel, waarom heeft een

vrouw niet zo veel rechten als een man, maar zeggen ze dat het paradijs onder de voeten van een vrouw ligt? Waarom dan niet bij een man en wel bij een vrouw?'

Een andere jongeren zegt: 'Ik zoek soms mijn antwoorden op mijn vragen op internet. Ik vind wel antwoorden. Ik ga niet naar mijn moeder, omdat zij mij vertelt wat haar moeder aan haar heeft verteld. Zij kent ook de Koran niet. Ze zegt vaak, ja het is zoals het is, maar ik wil begrijpen waarom dingen niet mogen.'

UITSLUITING

Een ander onderwerp dat heel belangrijk is in de ervaring van jongeren, is uitsluiting. Jongeren met een immigratiegeschiedenis ervaren in Nederland uitsluiting. Ze reageren op uitsluiting (Ketner, 2010) door:

- Te ontkennen ('ik heb er geen last van' of 'ik merk het niet dat er gediscrimineerd wordt'),
- Te accepteren ('hebben de jongeren zelf veroorzaakt'),
- Zich te distantiëren (van het negatieve imago: 'ik ben niet zo'),
- Het om te draaien (het negatieve beeld vervangen door een positief beeld en dat sterkt te benadrukken)
- Te reageren (rationeel of emotioneel)
- Of een voortrekkersrol te vervullen (hard werken en studeren om het tegenbeeld te bewijzen).

In het volgende citaat vertelt een Marokkaanse jongere hoe ze uitsluiting ervaart: 'Ik vind het wel moeilijk, je krijgt altijd commentaar over je hoofddoek. Hoofddoek is een symbool van Islam. Waarom moet hij [Wilders] daar commentaar op geven? Dat maakt het wel moeilijk. Het maakt het moeilijk om je hier aan te passen omdat mensen je raar aankijken. Dat komt echt door het commentaar van andere mensen, mensen mogen wel

'Mijn moeder zegt vaak, ja het is zoals het is, maar ik wil begrijpen waarom dingen niet mogen'

hun mening uiten maar niet discrimineren. Bij het solliciteren bij een baan, je bent bang dat ze je gaan afwijzen vanwege je hoofddoek, of dat iemand tegen je schreeuwt op straat omdat je een hoofddoek hebt. Ik weet niet of ik mijn hoofddoek zou blijven dragen als ik er mee gepest wordt. Ik laat me ook niet kleineren maar het is moeilijk om het toch los te laten.'

OEFENEN IN DE PRAKTIJK

AlleKleur heeft met steun van ZonMW het programma De Grootfamilie aan Zet ontwikkeld. Daarmee investeren we in moeders en grootfamilie door hen in groepen hun ervaringen met opvoeden te laten delen, hen wegwijs te maken in het Nederlandse schoolstelsel en hen te leren hoe zij hun behoeftes en wensen jegens hun mannen kunnen uiten. Ook geven we psychoeducatie over collectivistische en individuele opvoedingsstijlen. Met deze opvoedingsstijlen gaan de familieleden in de praktijk oefenen. Daarnaast informeren we de groepen over de belevingswereld van jongeren, zoals hun ervaringen met het islamofobische klimaat in Nederland en hun manieren van onderhandelen met ouders en andere familieleden.

We maken daarbij gebruik van het evidence based programma TEEP (Turkish Early Education Project). Van dit programma is bekend dat het geschikt is voor analfabete moeders. Het komt uit Istanbul en wordt toegepast in vele Europese landen waaronder België. Met deze aanpak stimuleren we moeders en grootfamilies zodat zij jongeren verder de maatschappelijke ladder op kunnen helpen. ◀

Sewita Hadairy is behandelaar-agoog, afgestudeerd aan de pedagogische faculteit van hogeschool Inholland in Amsterdam. Dr. Carl H.D. Steinmetz is psycholoog/victimoloog en managing director van Expats & Immigrants.

Bronnen

- Akhtar, S. (1999). *Immigration and Identity. Turmoil, Treatment and Transformation*. Rohman & Littlefield Publishers, Inc.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Voortijdig schoolverlaters naar onderwijssoort en leerjaar/niveau*.
- Daira, S. (2012). SCP: 'Allochtonen jongeren hardst getroffen door crisis.' In: *Elsevier*, 17 oktober 2012.
- Distelbrink, M., Pels, T., Jansma, A. & van der Gaag, R. (2012). *Ouderschap versterken: literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met preventieve voorzieningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Haidary, S. (2012). *Hoe beter aan te sluiten bij verwachting en belevingswereld van migranten jongeren*. Scriptie, Amsterdam: Hogeschool Inholland.
- Ince, D., & Berg, G. van der (2009). *Overzichtsstudie interventies voor migranten jeugd: Ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp*. Utrecht: NJI.
- Kağitçibaşı, C. (2007). *Family, Self, and Human Development Across Cultures. Theory and Applications*. New York: Psychology Press.
- Kalthoff, H. (2009). Opvoedondersteuning aan migranten gezinnen schiet tekort. Een pleidooi voor een krachtig opvoedoffensief. *Jeugd en Co*, 18, kennis 04.
- Ketner, S. (2010). *Marokkaanse wortels, Nederlandse grond: Jonge moslims over opgroei in Nederland*. Rijksuniversiteit Groningen.
- Mens-Verhulst, J. van. (2008). *Etniciteit en toegankelijkheid van de GGZ: in soorten en maten*. Voorstudie t.b.v. programmeringsstudie "Etniciteit en gezondheid" voor ZonMw.
- Steinmetz, C.H.D. & Van den Berg, J.C. (2012). *De Grootfamilie aan Zet*. www.pumbo.nl.
- ZonMW (2011). *Met plezier en gezond opgroeien – ook voor de migranten jeugd*.